

Yeni Türkiye’de Eski Mihraklar

İlhan Uzgel, Ankara Üniversitesi SBF, e-posta: İlhan.Uzgel@politics.ankara.edu.tr.

Gezi Parkı’nda başlayan ve hızla tüm Türkiye’ye yayılan gösteriler on yıldır ciddi bir siyasal muhalefetle karşılaşmamış olan AKP hükümetini çok zor durumda bıraktı. Hükümet kendince askeri darbe girişimlerini bertaraf etmiş ve bütün reflekslerini koyu bir ulusalcı ideolojiyle gelebilecek darbe girişimine karşı geliştirmişken, bu yeni muhalefet biçimi karşısında bocalamaya, varoluşuna ilişkin bir savunma/saldırı psikolojisi içine girmeye başladı.

Bir olasılık hükümet ve çevresi meşru siyasal zeminde zayıf muhalefete alışmışken, aniden ortaya çıkmış, beklenmedik bu türden toplum temelli, yaygın, kendiliğinden, sivil nitelikli bir muhalefetle nasıl başedeceğini bilemedi.

Bu süreçte hükümet ve ona yakın isimler ya bir saldırı altında oldukları fikrine kapıldılar ya da bu fikri yaymak onlar için siyaseten daha işlevsel gözüktü. Ama her durumda Erdoğan’ı bu yurtdışında planlandığını iddia ettikleri operasyonun hedefi olduğuna ikna etmişe benziyorlar. Başbakanın en yakın danışmanlarından olan Yalçın Akdoğan’ın daha olayların ilk günlerinde Erdoğan’ı “yedirmeyiz” sözü bu algıyı net olarak ortaya koyuyordu.

Bu süreçte hükümet ikili bir strateji izlemeye çalıştı. İlk önce Erdoğan’ı koruma altına almayı tercih etti. Erdoğan bilindik üslubundan bir adım geri atmayacak, böylece seçmeni gözündeki imajını koruyacaktı. Sokağa çıkanları yumuşatma görevini ise bir işbölüşümü içinde Cemil Çiçek, Bülent Arınç, İstanbul Valisi gibi isimler üstlenecekti.

Erdoğan’ı korumanın ikinci yolu ise bütün bu gösterilerin uluslararası bir komplo olduğu temasını işlemektir. Başta, faiz lobisinden bahseden Erdoğan olmak üzere özellikle hükümete yakın kanallar ve *Yeni Şafak* ve *Star* gibi gazeteler gösteriler boyunca bu komplo iddialarını öne çıkardılar. Hatta, hükümetin konuyla ilgili açıklama yapan aileden sorumlu bakanı dahil tüm bakanları ile Melih Gökçek ısrarla planlı bir operasyonla karşı karşıya olunduğunu vurguladılar. Dolayısıyla, hükümet kamuoyuna aslında direnenin Taksim ya da Kızılay’daki gruplar değil, tasfiye edilmek istenen Erdoğan olduğunu göstermeye çalıştı. Bu senaryoya göre Erdoğan, Türkiye’deki askeri vesayeti bitirmiş, İsrail’e ayar vermiş ve en sonunda da büyüyen bir Türkiye’nin lideri olarak küresel güç merkezlerine meydan okuyup onları ürkütmüştü. Bunu yaparken de ilginç bir şekilde bu direnme/tasfiye döngüsüne merkez sağın geçmişteki liderlerini de

dahil ederek bir mazlumlar listesi oluşturuldu. Menderes idam edilerek, Özal ise zehirlenerek tasfiye edilmişti. Sıra Erdoğan'a geldiğinde ise, tarihin ender yetiştirdiği liderlerden biri olarak o buna direnç göstermiş, boyun eğmeyip dik durmuş ve savaşmayı tercih etmişti.

Yoğun bir tehdit algısı ve endişeden kaynaklanan bu durumda hükümet yalnızca Gezi Parkı'ndaki protestocuları değil, Türkiye'nin birçok kentinde sokağa çıkanları uluslararası bir komplonun yurt içindeki uzantıları olarak tanımlayarak başta Ankara olmak üzere birçok yerde çok sert müdahalelerle direnişi kırmaya çalıştı. Bu, endişeden kaynaklı ve eski reflekslerle yürütülen bastırma stratejisi ve Erdoğan'ın kullandığı sert dil, tam tersine etki yaparak direnişe daha çok oksijen sağladı, yaygınlaşmasına ve derinleşmesine yol açtı.

Hükümetin bu eski rejimin dilini doğrudan yansıtan ve Gezi Parkı gösterilerinde dış mihrakları, faiz lobilerini arayan yaklaşımına biraz yakından bakmak gerekiyor.

AKP, Türk Sağı ve Batı

Öncelikle Erdoğan ve çevresi bir yandan gösterileri Batı'nın ve ABD'nin bir komplosu ve kendisini bunun hedefi olarak gösterirken, öte yandan siyasal çizgisini Menderes-Özal geleneğine götürüyor ki, bu da Türkiye'nin en Amerikancı siyaset anlayışını temsil etmektedir. DP, ANAP ve AKP'nin en temel ortak özelliği iktisaden serbest piyasacı, siyaseten muhafazakâr ve dış politikada ABD'ye yakın olmalarıdır.

Örneğin, Menderes Türkiye'yi "küçük Amerika" yapmak isteyen, Kore savaşına asker gönderen, ülkeyi NATO üyesi yapan, ABD'den ekonomik yardım almak için Suriye ile kriz çıkaran bir hükümetin başbakanıydı. Özal, Menderes'ten hem daha az Amerikancı değildi, hem de Amerikan finans çevrelerinin, yani Wall Street'in tam desteğine sahipti. ABD'nin herşeyine hayranlık duyan, 12 Eylül generallerinin vetosunu son anda ABD'nin önlediği, bakanlar kurulunun bilgisi olmadan IMF heyetiyle 24 Ocak kararlarını hazırlayan, şimdi Erdoğan'ın şikayetçi olduğu faiz lobisinin Türkiye'ye çöreklenmesinin yolunu açan 1989 tarihli sıcak paranın dolaşımına izin veren kararı alan, kısacası Türkiye'nin küresel kapitalizmle derinden eklemlenmesinin önünü açan siyasetçiydi.

AKP'nin daha kuruluş aşamasında, Erdoğan genel başkan olarak Washington'da, içinde şimdi komplonun arkasında gördükleri Yahudi lobileri de dahil olmak üzere, düşünce kuruluşlarını, sermaye çevrelerini ziyaret etmiş, Milli Görüş ideolojisinden uzaklaştığını, serbest piyasa, Batı ile yakınlaşma ve özellikle demokrasi fikriyle tam bir uzlaşma içinde olduğunu vurgulayarak değiştirdiğini

göstermeye çalışmıştı. Erdoğan seçimleri kazandığında, henüz başbakan olmadan Beyaz Saray'da Amerikan başkanı tarafından kabul edilen ilk Türk siyasetçisi olmuştu.

Bundan sonraki süreçte, ABD içinde Yeni Muhafazakârların (Neocon'lar) bir kanadı hariç, hem Bush, hem de sonrasındaki Obama yönetimleri AKP'ye ve onun Türkiye siyasetindeki dönüştürücü rolüne desteğini sürdürdüler. Dış politikada ise, İran konusunda Güvenlik Konseyi'ndeki oylamada izlediği tutum gibi bir iki konu dışında ABD ile çok yakın bir işbirliği içinde oldu. İlişkilerin "altın çağını" yaşadığı ilan edilirken, hükümetin Kürecik'e radar istasyonunun kurulmasına onay vermesi ve Suriye krizindeki işbirliği yeni ortaklık alanları açtı.

İktisadi açıdan ise Erdoğan ve AKP'ye yakın isimlerin ve gazetecilerin ısrarla sözünü ettikleri uluslararası sermayeye Türkiye'nin daha derinden bağlanmasında AKP hükümetinin ise çok önemli bir rolü oldu. Bir yandan Türkiye tarihinde yapılmamış ölçüde hızlı bir özelleştirme sürecine girilirken, başbakan kendi görevini "Türkiye'yi pazarlamak" olarak tanımlamakta bir sakınca görmemişti. Ekonominin neoliberal ilkeler doğrultusunda dönüşümünü tamamlayan ve kendi siyasal köklerini bu iki liderde ve siyaset anlayışında arayan bir iktidarın bu pazarlama faaliyetinin bir noktasında, nasıl olduysa kendisine gelip iç ve dış sermaye çevrelerinden, faiz lobisinden şikayet etmeye başlaması biraz tuhaf oluyor. AKP döneminde küresel sermaye ile entegrasyon derinleşirken, bankacılık sisteminin yarıdan fazlası yabancı sermayenin eline geçti. Öte yandan borsanın yüzde 65'inin yabancıların oluşturmaya başladı. Bu türden ekonomik bağımlılıkların koşullarını yaratan ve bununla övünen bir iktidarın, aynı küresel sermayenin Erdoğan'ı tasfiye etmeye, hükümeti düşürmeye çalıştığını iddia etmesi inandırıcı olmuyor.

Dikkat edilirse, AKP tarihsel süreklilik içinde, bir darbeyle istifaya zorlanan Erbakan'ı bu mazlumlar listesinin dışında tutuyor. Bunda Milli Görüş geleneğinden kopmuş olduğunu gösterme çabası kadar, AKP'nin kendisini konumlandığı siyasal çizginin Türkiye tarihinde kalkınmacılığı temsil eden Demirel, Erbakan değil, piyasa mantığına dayanan Menderes, Özal çizgisi olduğunu vurgulama isteği rol oynuyor.

Komplonun Nedeni: Büyüyen Türkiye'nin Engellenmesi?

Hükümet protesto eylemlerini sürekli olarak Türkiye'nin büyümesinden rahatsız olan çevrelerin, bu gidişatı kesintiye uğratmak için giriştiği bir operasyon olarak sunmayı tercih ediyor. Öncelikle Türkiye'nin AKP dönemindeki büyüme oranında hem geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında, hem de günümüzde benzeri ülkelere bakıldığında olağanüstü bir yan olmadığı görülür. Türkiye bu

dönemde Venezüella gibi içe kapanmacı, korumacı bir ekonomi politikası da izlemedi. Tam tersine izlenen ekonomi politikası, 2001 krizinin ardından Kemal Derviş tarafından hazırlanmıştı. Zaten bu dönemde karşılaştırılmalı bakıldığında 2000'li yıllarda "Global South" olarak da tanımlanan eskinin çevre ülkelerinde enflasyonun düşmesi ve ekonomik büyümenin artması gibi küresel bir süreç yaşandı. Örneğin, hükümet 2013'te IMF'ye borcunu bitirmekle övünürken ve bunu IMF'yi kapı dışı etmek diye pazarlarken, Arjantin IMF'ye borcunu 2005'te kapatmıştı. Hatta, Türkiye örneğin Brezilya'nın gösterdiği türden bir ekonomik başarı de yakalayamadı. İthalata ve sıcak para girişine dayalı bu büyümenin Batılı ülkeleri rahatsız eden bir yönü yoktu. Hatta, AKP iktidarının on yılı boyunca Batı'dan tek eleştiri gelmeyen alan ekonomi politikasıydı. Kaldı ki, Türkiye gibi finans piyasalarının derinliğinin olmadığı bir ülkeyi iktisaden sarsmak için, yapılacak şey bu türden finansal araçların kullanılması olurdu ki, hükümetin açıklamasına göre borsadan sermaye çıkışı miktarı 1,5 milyar dolar olarak kalmıştı.

Batı Neden AKP'yi Eleştiriyor?

Hükümeti ciddi bir şekilde kaygılandıran ve kendisine, hatta doğrudan Erdoğan'a yönelik bir operasyonun yürürlüğe koyulduğu endişesine sevk eden gelişmelerden biri Batı medyasının olaylara gösterdiği ilgi, onu verişi biçimi ve AB ve ABD'li yetkililerin hükümete yönelik eleştirileriydi. On yıl boyunca Batılı çevrelerden gelen övgülere alışmış olan AKP hükümetinin, polisin aşırı güç kullanması gibi sıradan bir eleştiriye bile kaldırmakta zorlanması manidardır.

Batı medyasının olayları detaylı biçimde vermesi ise son derece anlaşılır bir durumdu çünkü Türkiye'de AKP öncülüğünde yaşanan dönüşüm zaten dikkatli bir şekilde takip ediliyordu. Batı'daki siyasal merkezler, akademik ve entelektüel çevrelerde çok tartışılan, üzerine çok fazla, yayın, rapor yayılmış, çeşitli toplantılarda ele alınmış bir konuydu. Merkezinde Taksim'in bulunduğu ama Türkiye'nin neredeyse bütün şehir merkezlerini saran bu ölçüde yaygın bir gösteri direniş şekli, polisin bu olaylara sert müdahaleleri doğal olarak Batı'da ilgi çekerdi.

Türkiye'deki İslamcılarının Milli Görüş hareketinden gelip, demokrasi ve insan hakları, piyasa ekonomisi ve Batı'yla uyumlu dış politika gibi alanlarda dönüşüp, bu özellikleriyle Ortadoğu'da Müslüman Kardeşler gibi siyasal akımlara örnek olması Batı tarafından desteklenen çok önemli bir örnek ve model olarak görülüyordu. AKP öncülüğündeki dönüşümün, Ortadoğu'daki İslamcı gruplara model olup olamayacağı yolunda hem politik, hem de akademik çevrelerde yürütülen bütün tartışmaların en önemli noktası, Türkiye gibi Batı'ya açık ve yarım yüzyıllık çok partili hayat deneyimi olan bir ülkede bu model işlemezse,

bunun diğ er Arap ÷lkelerinde y÷r÷mesinin daha da zor olacağıydı. B÷t÷n 2000'ler boyunca başta Tunus olmak ÷zere b÷lgedeki İslamcı gruplar ve partilerin AKP'ye ve h÷k÷met yetkililerin b÷lge ÷lkelerine yaptıkları ziyaretlerde AKP yetkilileri T÷rkiye'deki deneyimi aktarmaya çalışıyorlardı. AKP'nin hem kendi d÷n÷ř÷m÷ hem de 2003-2006 arasında bir yanda AB reformları aracılığıyla ger÷ekleştirdiği hem Ortadoğu b÷lgesinde, hem de Batı'da yakından izleniyordu. Bu değişim d÷nem boyunca hem ABD/AB ç evreleri tarafından desteklenmiş ve bol övg÷ almış, hem de bir model olarak Ortadoğu'daki İslamcı gruplara sunulmuştu. ABD'nin AKP'ye verdiği desteğin altında yatan unsurlardan biri de buydu ve ilişkiler "model ortaklık" olarak tanımlanmıştı. Yani, T÷rkiye ile ABD ortak iken, aynı zamanda Ortadoğu'ya model olacaktı. B÷t÷n bunların anlamı, Batı d÷nyasının son on yıldır, AKP deneyimine siyasal a÷ıdan yatırım yapmış olmasıydı. Erdoğan h÷k÷meti bu demokratikleşme s÷recinden vazgeçerek, tek adam y÷netimine doğru ve daha İslamcı bir siyasete y÷neldiğinde, bu desteğin bir anlamı kalmayacağı gibi, bu gelişme zaten daha sorunlu işleyen Ortadoğu'daki d÷n÷ř÷m÷ de riske atabilecekti. O y÷zden Erdoğan'ın y÷netme tarzı bir s÷redir Batı medyasında ve d÷ř÷nce kuruluşlarında eleştiri konusu olmaya başlamıştı.

Bu koşullar altında Gezi Parkı'na 31 Mayıs g÷n÷ yapılan sert polis baskını ve devamında kullanılan polis şiddeti ABD ve AB ç evrelerinden tepki alırken, başta CNN olmak ÷zere uluslararası medyanın gelişmeleri yakından takip edip vermesi doğal karşılanabilir. Bu hem T÷rkiye tarihi, siyaseti ve toplumu a÷ısından bir kırılma noktası, hem de b÷lgesel yansımaları a÷ısından önem taşıyan bir gelişmeydi.

Taksim-Tahrir Ç ifte Standardı

H÷k÷met ve ona yakın ç evreler Arap Ortadoğusunda başlayan halk hareketleri s÷z konusu olduğunda, ısrarla bunun içten kaynaklanan bir direniş ve isyan olduğunu, burada dış g÷çlerin parmağını aramanın oryantalizm anlamına geldiğini ileri s÷rm÷şlerdi. Örneğin, Davutoğlu Tunus ve Mısır'daki ayaklanmaların halkın iradesiyle ger÷ekleştiğini, burada Batı'nın rol÷n÷ aramanın komplocu bir yaklaşım olacağını, Batı'ya sahip olmadığı bir g÷c÷ atfetmek, hegemonyayı aşağıdan kurmak anlamına geldiğini s÷ylüyordu. Arap halklarının direnişini içsel dinamiklere bağlarken ve onların bu iradeye sahip olduklarını kabul ederken, T÷rkiye'de siyasetin tek belirleyicisi haline gelen Erdoğan'ın iktidarı y÷r÷t÷ř biçiminden rahatsız olan orta sınıflardan bu iradeyi esirgemek ve bunu dış g÷çlere bağlamak yeterince derin bir ç elişki olsa gerek.

Bu noktada T÷rkiye'de yaşanan g÷sterileri, direniş ve tepkileri birebir Arap Baharı dinamikleriyle a÷ıklamak da yetersiz kalacaktır. T÷rkiye'deki durum, M÷barek ya

da Bin Ali'ye yönelik tepkilerden çok, Mısır'da seçimle iktidara geldikten sonra hızlı otoriterleşen ve muhaliflerin "yeni firavun" olarak tanımladıkları Mursi'ye karşı yapılan gösterilere daha çok benziyor. Oradaki tepkiler de ağırlık olarak laik orta sınıf gençlerden gelmişti. Otoriterleşme konusunda oluşmaya başlayan bu Mısır-Türkiye, Erdoğan-Mursi hattının yerleşmesi Ortadoğu siyaseti açısından birbirini besleyen yerleşik bir siyasal pratiğe dönüşme riskini beraberinde taşıyor.

Yeni Türkiye'nin Eskimiş Dili

Hükümet çevreleri gösteriler boyunca tam da geçmişte çok eleştirdikleri, kuşatılmışlık, düşmanlarla çevrelenmişlik, iç-dış mihrak gibi bayatlamış bir dile başvurdular. Eski rejimin dilinin bu kadar çabuk sahiplenilmesi, uygunlanan polis şiddetiyle birlikte hükümetin kendisini "yeni Türkiye" olarak kurduğu iddiasını boşa çıkarıyor. Bu söylem öyle noktalara vardı ki, bir yanda ABD ve AB öte yanda Rusya, İran, bunlara eşlik eden uluslararası finans çevreleri, bölgede İsrail ve Amerika'da Neoconlar, söz konusu Erdoğan olunca biraraya gelip tasfiye konusunda anlaşmış durumdadılar. Yanlarına CNN International'ı, Reuters'i, Swaboda'yı, AB değişim programıyla gelen öğrencileri alarak hükümete karşı topyekün bir saldırı başlatmışlar. Hatta, olaylardan önce yüzbinlerce tweeter hesabı açıldığı, ABD düşünce kuruluşlarında "İstanbul İsyanı" adında kalkışma simülasyonları yapıldığı gibi haberler hükümete yakın medya organlarında yer aldı.

Oysa, daha bir ay önce Erdoğan'ın Obama tarafından üst düzey protokol ile ağırlanmasını, uluslararası derecelendirme kuruluşlarının Türkiye'nin notunu yükseltmesini, Swobada'nın, Erdoğan'ı Esad'a benzetmesine tepki olarak Kılıçdaroğlu'yla görüşmeyi iptal etmesini övünerek anlatan bir iktidar ve onun çevresi, birden aynı çevreleri kendisine operasyon düzenleyen odaklar olarak tanımlamakta bir sakınca görmedi.

Bu çelişkinin farkına varan hükümete yakın bazı isimler, bu kez Obama'yı bu komplonun dışında tutmaya çalışıp, ABD'deki derin bazı güçlerin, başkana rağmen hükümeti ve Erdoğan'ı devirme çabası içinde olduğunu ileri sürdüler. *Yeni Şafak* ve *Habertürk*'ten bazı yazarlar ile hükümetten Egemen Bağış'ın savunduğu bu teoriye göre Neocon'lar, ABD yönetiminden bağımsız olarak Türkiye'de operasyon düzenlemişlerdi.

Neoconlar'ın Bush yönetimi üzerinde etkili oldukları, hatta 1 Mart Tezkeresi nedeniyle daha kızgın oldukları biliniyordu. Ama bu durum Neocon'ların Bush dönemi boyunca neden bir hamle yapmadıklarını açıklamıyor. Bu grubun ABD içinde bile etkisizleştikleri, Demokrat Partinin başta olduğu dönemde bu tür

toplumsal dinamikleri harekete geçirecek kapasiteleri olduğuna dair bir veri elimizde yok.

Hükümet bu olayların çıkacağına dair üç ay öncesinden kendilerine istihbarat bilgileri geldiğini, gösterilerin dışarıdan planlandığına ilişkin bilgi ve belgeler bulunduğunu iddia etse de bunları, olayların başlamasından 20 gün sonra hala kamuoyuyla paylaşmış değildi. Ama burada önemli bir çelişki var. AKP hükümeti bir yandan Türkiye'nin büyük bir güç olduğunu, Ortadoğu siyasetine yön veren bir ülke haline geldiğini ileri sürerken, öte yandan yabancı istihbarat servislerinin aylarca en büyük kentler dahil ülkenin büyük kısmında halkı ayaklandırmak için faaliyet gösterdiğini söylemektedir. Bu durumda hükümetin bu iddiası böylesine geniş ve kapsamlı bir operasyon karşısında çaresiz kaldığını kabul etmesi anlamına gelmektedir. Ama hükümet Türkiye'de bu iddiayı sorgulamadan kabullenmeye hazır geniş bir kitle olduğunu bildiği için bu tür ince ayrıntıları dert etmeden bu yaklaşımı bıkmadan tekrarlayabildi.

Öyle görünüyor ki, yakın çevresi bir olasılık böyle bir tasfiye operasyonunun varlığına Erdoğan'ı inandırmış. Ama her durumda Perez'e kafa tutan, Ortadoğu'da posterleri asılan, Obama'nın yüksek düzeyli protokolle ağırladığı Erdoğan'a, dijital çağın genç kuşağının alaycı bir dille direnmesi karizmasında derin bir iz bırakıyordu. O yüzden, bunun arkasında daha büyük güçlerin, mihrakların olduğu fikrini yaymak AKP açısından siyaseten faydalı olabilir ama Türkiye'ye zarar vermeye başladı. Hükümetin iddialı olduğu, komşularla sıfır sorun politikası çöktüğü gibi, içte istikrarlı yönetim iddiası da darbe yedi. Erdoğan'ın bırakın komşuları, kendi halkının önemli bir kısmıyla sorunlu, kavgalı bir lider olduğu görüntüsü ortaya çıktı.

Bu görüntünün yanında Erdoğan'ın finans çevrelerinin kendisini tasfiye edeceği vehmine kapılmasının da bir nedeni olmalı. Burada akla gelen olasılık kendisini iktidara bir finans krizinin getirmiş olması belki de. Erdoğan ve AKP kurucuları, 2001 krizinin, zaten sorunlu işleyen bir koalisyon hükümetindeki partilerin oylarını nasıl erittiğini ve kendilerine iktidar kapısını açtığını gayet iyi biliyorlar. Yaygın eylemlere eşlik eden istikrarsızlık, dış politikadaki başarısızlık ve bunun Reyhanlı Bombalaması gibi hükümeti çok zor durumda bırakan somut göstergeleri, liberallerle bağların kopması ve Batı'dan gelen eleştirilerin artmasına, bir de finansal manipülasyonların tetiklediği bir ekonomik kriz eklenirse, AKP'nin hızlı bir düşüşe geçme ihtimali ortaya çıkabilir. Her ne kadar şu anki siyasal ortamda AKP'nin bir erken seçimi tekrar kazanma ihtimali yüksek görünse de, ciddi bir oy kaybı Erdoğan'ın eski kendine aşırı güvenli siyaset tarzının derin bir yara almasına yol açabilir.

